

ION RAȚIU

JURNAL

VOLUMUL 4

Anii rezistenței
(1969–1973)

Prefață de Nicolae C. Rațiu

Studiu introductiv, note și ediție de Stejărel Olaru

Surd la cântecul sirenei.

Ion Rațiu și Direcția de Informații Externe a Securității la începutul anilor 1970

În septembrie 1970, pe când se afla la bordul unui avion cu care călătorea de la Washington la New York, Ion Rațiu a pierdut caietul unde consemna în acea perioadă notițele, „jurnalul de zi”, așa cum îl numea el.

Cum s-a întâmplat? Sosiți deasupra New York-ului, pilotul anunță: congestie la aterizare. Încă o oră de așteptare. Cum îmi terminasem de scris, mi-am luat niște reviste aparținând avionului. În mari scoarțe negre. Dar am pus jurnalul meu de zi pe scaunul de lângă mine. Am citit. Terminând prima revistă, l-am plasat deasupra caietului meu. Când, în cele din urmă, s-a anunțat aterizarea iminentă – de fapt, ceva mai timpurie decât fusesem amenințați –, am pus a doua revistă, cea pe care o citeam, peste prima, uitând de caiet. Mi-am adus aminte de el abia în autobuz. Sosit la hotel, am telefonat peste tot. A doua zi, la fel. L-am pierdut.

Rațiu a ținut să noteze în următorul caiet faptul că „pierderea jurnalului mi-a cauzat o adevărată durere, profundă durere sufletească”. Amintirea numeroaselor evenimente la care luase parte și pe care le-a descris acolo erau acum pierdute pentru totdeauna, chiar dacă a încercat să le rememoreze, pe scurt, într-un alt caiet.

Câteva săptămâni mai târziu, la începutul lui octombrie, în timpul unei discuții purtate cu Anca Ghika la Paris, a remarcat

reacția acesteia când i-a povestit neplăcuta întâmplare: „Ai avut nevoie de acest șoc, mi-a zis Anca. Altfel, nu ți-ai fi putut da seama că e singurul lucru de care ești atașat în viață.” „Care lucru?”, a întrebat Ion Rațiu. „Permanentizarea vieții tale. Cauți să înlături efemerul. Ceea ce ai scris și scrii e ceea ce îți va supraviețui.” Anca Ghika avea dreptate, căci restul caietelor care formează jurnalul i-au supraviețuit, iar publicarea lor a transformat în imuabil ceea ce era vremelnic și uitat din viața sa.

Așa este cazul și volumului de față. Răsfoindu-l, îl vom însoți pe Ion Rațiu în locuri unde a trăit sau a călătorit și vom asista la discuții și întâlniri despre care până azi ori nu știam nimic, ori cunoșteam prea puține lucruri. Este perioada când trecuse deja de 50 de ani. Încărunțise, dar încă se simțea tânăr și în vigoare, mai ales pentru că toate păreau să-i meargă bine. Fiii săi, Indrei și Nicolae, crescuseră și pășeau într-o promițătoare viață de adult. Indrei, cel mai vârstnic, era interesat de rădăcinile sale românești și căuta să-și modeleze cariera astfel încât să fie prezent și în activitățile politice din exil ale tatălui său, în timp ce Nicolae se arăta dornic să se implice în afacerile familiei, pe care să le conducă la un moment dat. Elisabeth, soția lui, se îngrijea de gospodărie și de mica ei afacere, susținându-i deciziile și acțiunile fără rezerve. Rațiu se simțea împlinit atât de realizările membrilor familiei sale, cât și de cele personale, compania de navlosire înființată în urmă cu mai bine de un deceniu aducându-i acum profituri considerabile – până în 1971, a adunat o avere de peste jumătate de milion de lire sterline, ceea ce puțini români aflați în exil reușiseră.

Rațiu a fost un om pragmatic, adept al proverbului latin „*Primum vivere, deinde philosophari*”¹. A știut să-și pună ordine în acțiuni și idei în funcție de utilitatea lor. Pragmatismul însă nu i-a

¹ „Întâi trăim și apoi filosofăm”, în limba latină.

negat latura idealistă, pentru că banii câștigați nu reprezentau un scop în sine, ci mijlocul prin care să-și îndeplinească obiectivul său de decenii întregi. Se visa cu adevărat independent din punct de vedere financiar astfel încât să se retragă din afaceri, cum scria chiar el în jurnal, „pentru a mă concentra asupra activității patriotice românești”. Urmărea, așadar, să-și îndeplinească un ideal, acela de a se consacra drept un politician onest, eliberat de orice constrângeri materiale și dezinteresat de alte câștiguri, devotat patriei sale, unde spera să se întoarcă în momentul când avea să devină liberă.

Dacă regimul comunist din România și Securitatea au crezut sau nu în patriotismul lui Ion Rațiu este greu de deslușit. Nicolae Pleșiță, șeful Direcției de Informații Externe a Securității (DIE) între 1980 și 1984, a afirmat că Ion Rațiu a fost „important pentru noi”¹. Fără să ofere alte detalii, a sugerat că DIE ori l-a recrutat, ori l-a atras într-o colaborare datorită loialității de care a dat dovadă față de patrie, nu față de regimul politic de la București. În schimb, Iulian Vlad, șeful Departamentului Securității Statului (DSS) între 1987 și 1989, a făcut o declarație cu totul opusă:

Unul dintre cei care a fost vârf de lance a fost Ion Rațiu, care, în afară de tradiția istorică de la care se revendică, nu știi cât a mai avut ceva românesc în el, în parte pentru că, timp de decenii, a lipsit din țară, s-a căsătorit cu o englezoaică, copiii lui s-au născut în Anglia, numele sunt anglicizate ș.a.m.d. Așa încât, nu știi dacă în momentele de judecată lucidă, dacă nu se întâmpla ceea ce s-a întâmplat cu întregul sistem socialist, Rațiu mai putea să creadă că va mai ajunge să se miște liber prin România. Nu să ajungă la vârful societății, acolo unde a ajuns, de fapt. Dar ce am vrut să spun, serviciul de spionaj englez a mizat foarte mult pe el. Poate că a fost o greșeală, pentru că trebuiau să se gândească

¹ Marian Oprea, Viorel Patrichi, *În culisele Securității cu și fără generalul Pleșiță*, Editura Lumea Magazin, București, 2004, p. 370.

că, în mod natural, nici noi nu puteam să-l scăpăm din atenție. Și așa fiind, le-am putut, într-un fel sau altul, cunoaște de la început intențiile, nu numai acțiunile.¹

Desigur, judecata lui Pleșiță ori cea a lui Vlad nu ne servesc drept model. Opiniile lor sunt evocate aici doar pentru că reprezintă două puncte de vedere în opoziție și, în egală măsură, neadevărate. Ion Rațiu nu a fost nici colaborator al DIE în exil, așa cum nu a fost nici un om fără căpătâi, fără „ceva românesc în el”, odată întors acasă, în România.

Așa cum atestă și acest jurnal, faptul că și-a iubit patria cu înflăcărare l-a dovedit prin întreaga sa conduită oriunde s-a aflat, în exil sau în țară. Cauza aceasta nu are nevoie să i-o susțină nimeni. Însă, în ceea ce privește afirmația vagă a lui Pleșiță, nu este de ajuns să spunem doar că este contrară adevărului, ci trebuie să și prezentăm cititorului câteva date, pentru o mai bună înțelegere a contextului vremii.

În acea perioadă – sfârșitul anilor 1960 și începutul anilor 1970 –, teza patriotismului și a apărării integrității teritoriale a României a fost cea mai de succes abordare a Securității atunci când ofițerii și agenții ei intrau în dialog direct cu persoanele din exil. Era greu pentru un român, chiar și în situația în care fugise din România din cauza opresiunii regimului comunist, să refuze să-și apere țara și poporul când afla că Ungaria, susținută de Uniunea Sovietică, coordonează mișcări iredentiste ce vizează Transilvania. Sau să respingă implicarea în acțiuni menite a demonstra nedreptatea anexării teritoriului românesc dintre Prut și Nistru de către URSS după cel de-al Doilea Război Mondial. Mizând pe sentimentele de dragoste și de devotament ale românilor din exil față de patria lor, multe acțiuni de influențare ale Securității au avut

¹ Aurel I. Rogojanu, *Iulian N. Vlad – Confesiuni pentru istorie*, Editura Proema, Baia Mare, 2017, pp. 302–303.

succes, scopul fiind să atenueze ostilitatea exilatului, iar mai târziu să-i atragă pe exilați într-o relație de colaborare.

*

Ion Rațiu s-a aflat și el în această situație. Pe atunci, la București, era considerat o „persoană de interes”. Autoritățile comuniste îl monitorizau cu atenție și trimiteau în continuu emisari, informatori sau ofițeri de securitate deghizați în diplomați sau înalți funcționari pentru a-l întâlni. Anii 1950 trecuseră, iar strategia Securității față de „trădători” se schimbase. În definitiv, Rațiu era ardelean, originar dintr-o veche familie nobiliară, care demonstrase prin acțiuni politice curajoase dragostea ce o purta compatrioților lui. Nu în ultimul rând, Ion Rațiu era om de afaceri, ceea ce reprezenta o altă oportunitate pentru regimul comunist. Oare nu ar putea fi atras în relații comerciale avantajoase și cu statul român? Desigur, nu de dragul dezvoltării comerțului, ci pentru a fi determinat, în timp, să renunțe la „activitatea dușmănoasă”, urmând ca, într-o etapă ulterioară, să devină chiar susținător al regimului comunist de la București ori poate chiar agent de influență.

Însă Ion Rațiu nu putea fi contactat în România, cel mai sigur teritoriu din punct de vedere al conspirativității, pentru că a refuzat cu încăpățănare să viziteze țara câtă vreme s-a aflat sub dictatura comunistă. Cu mare emoție, a acceptat ca membrii familiei sale să meargă în țară, prima vizită fiind realizată de Indrei, în iulie 1969, apoi de Elisabeth, la începutul anilor 1970. În acest volum al jurnalului a notat destule detalii despre vizita lui Indrei și despre cât de îngrijorat a fost atunci, temându-se pentru siguranța fiului său.

Prin urmare, dacă Securitatea dorea să-l întâlnească, acest lucru trebuia realizat pe un teritoriu ostil serviciilor secrete românești, la Londra sau în alte orașe din Occident. Câteva contacte se stabiliseră deja. Așa cum reiese din jurnal, dar și din

documentele din arhiva Securității, în octombrie 1966 și în mai 1967, Ion Rațiu s-a întâlnit cu Aurel Florea și Adrian Afrim, doi ofițeri de Securitate care nu și-au devoalat adevărata activitate, ci s-au recomandat drept diplomați aflați în misiune în capitala Marii Britanii.¹ Ei au avut obiectivul să identifice cele mai potrivite metode, astfel încât să demareze un dialog amical, iar ușa biroului lui Rațiu din Regent Street să fie deschisă ofițerilor de Securitate conspirați sub costumul diplomatului. Dar cei doi au eșuat. Rațiu a fost suspicios în privința lor, căci a notificat MI5 în prealabil, și a fost nemulțumit de nivelul discuțiilor, motiv să evite alte viitoare întâlniri. Neținând seama de astfel de piedici, DIE și-a susținut ferm planul și a introdus în jocul operativ un ofițer mult mai experimentat, cu pretenții de intelectual rafinat, care ar fi trebuit să aibă profilul potrivit pentru îndeplinirea misiunii: generalul Mihai Ilie. Multe evenimente și discuții ce trezesc interesul cititorului a notat Ion Rațiu în acest volum al jurnalului său, iar cele două întâlniri cu generalul DIE sunt, fără îndoială, printre ele. Înțelegerea lor, atât cât ne permit documentele vremii să înțelegem, este importantă pentru a elimina interpretările născute din ignoranță ori din rea-voință.

Născut în 1929, Ilie provenea dintr-o familie simplă, cu o mamă croitoreasă și un tată vitreg ospătar. Inteligent și lipsit de scrupule, încă din copilărie a dovedit că este un individ ambițios – potrivit amintirilor unui fost coleg, Ilie era „poreclit în școală Bubi, adică cățel (pentru că mușca pe furiș)”². După terminarea studiilor liceale, a obținut specializarea de lăcătuș, dar visul său era să devină ziarist și scriitor. Pentru o scurtă perioadă de timp, a lucrat

¹ Vezi detalii despre aceste întâlniri în Stejărel Olaru, „Anturajul unui exilat, între idealism și trădare”, în Ion Rațiu, *Jurnal*, Volumul 3, *Reorganizarea exilului (1963–1968)*, Editura Corint, București, 2019, pp. 55–73.

² ACNSAS, dosar Cadre MAI nr. 36, f. 169.

ca secretar al filialei scriitorilor din Constanța și, în vara lui 1950, ca redactor la ziarul *Dobrogea Nouă*.

În acea perioadă, când regimul comunist își consolida puterea prin forță, România avea nevoie și de lăcătuși, și de ziariști, atâta vreme cât se dovedeau supuși, erau lipsiți de moravurile și mentalitatea din trecut – dovedite prin intermediul dosarului de cadre – și, bineînțeles, își manifestau entuziasmul de a participa în mod activ la „construirea comunismului”. Dar, mai mult decât orice, regimul politic avea nevoie de tinere cadre de Securitate, în prima linie a repressiunii. Mihai Ilie trebuie să fi înțeles această necesitate, de vreme ce a abandonat jurnalismul și s-a înscris la cursul de șase luni al Școlii de Securitate nr. 6, pe care l-a absolvit în 1951, când a devenit sublocotenent la vârsta de 21 de ani. Și-a continuat studiile, după moda acelor timpuri, urmând timp de trei ani, între 1953 și 1956, Universitatea serală de marxism-leninism de pe lângă Comitetul PCR din Ministerul de Interne, precum și un curs de specializare cu durata de un an în URSS (1958).

Astfel, în august 1968, Mihai Ilie a avansat în carieră până la gradul de general-maior. Traseul în cadrul acestei instituții nu a fost sovăielnic, chiar dacă, în 1969, a fost sancționat cu mustrare pentru lipsuri în activitate. Ilie s-a dovedit un ofițer loial, familiarizat cu activitatea de informații atât în plan intern, cât și în cel extern, căci între 1951 și 1960 și-a făcut ucenicia în cadrul Direcției a III-a Contraspionaj, iar din 1960 a fost mutat la Direcția Generală de Informații Externe, unde și-a desfășurat activitatea până în 1971 – a deținut inclusiv funcția de locțiitor al direcției, începând din 1962.

Spre finalul carierei, din septembrie 1971, a fost numit șef al Serviciului independent „D” (Dezinformare), structură însărcinată cu misiunea de a pregăti acțiuni de dezinformare a serviciilor de informații străine cu privire la potențialul real de apărare al

României, de a compromite și de a contracara activitatea membrilor exilului românesc împotriva regimului comunist. De-a lungul anilor, Serviciul „D” a sprijinit orice departament al Securității care trebuia să influențeze modul de a gândi și de a acționa al unor persoane ori al unor entități statale.

Este adevărat, în 1971, când a devenit șeful acestui serviciu aparte, a făcut-o pentru a-și găsi mai degrabă un refugiu, o poziție de comandă din care să nu-i lipsească nici confortul, nici influența, astfel încât să-și îngrijească sănătatea. Începând din 1961, generalul Ilie a descoperit că suferă de mai multe boli complicate, fiind nevoit să suporte mai multe intervenții chirurgicale și tratamente la clinici din țară și din străinătate. Din acest motiv, în decembrie 1967, i-a cerut lui Ion Stănescu, președintele Consiliului Securității Statului, să fie înlocuit din funcție, cerere refuzată inițial, dar aprobată peste doi ani, în mai 1969. A solicitat atunci „conducerea unuia din colectivele exterioare ale DGIE”, recunoscând totodată faptul că urmărește „avantajul de a-mi oferi condiții optime de tratament și îngrijire”¹. În cele din urmă, în februarie 1970, cererea a fost aprobată. Câțiva ani mai târziu, în august 1976, gen. Ilie a fost declarat inapt pentru serviciu militar, iar în 1981, la doar 51 de ani, a decedat.

Când să fi cunoscut Ilie detalii despre îndeletnicirile lui Ion Rațiu și cum au ajuns să se întâlnească? După ce, în vara lui 1960, Mihai Ilie – maior pe atunci – a fost transferat de la Contraspionaj la Serviciu VIII din cadrul DIE, a intrat imediat într-o perioadă de pregătire de trei luni, iar în septembrie a fost trimis la Londra în calitate de rezident. Prin urmare, ofițerul de Securitate s-a familiarizat atât cu activitatea exilaților români din capitala Angliei, cât și cu cea a lui Rațiu, unul dintre liderii comunității românești de acolo. Din documentele Securității aflăm că nu prea a avut

¹ ACNSAS, dosar Cadre MAI nr. 36, f. 60.

sentimente de apreciere față de Rațiu, dimpotrivă. În octombrie 1963, când se afla la București, considera că poliția politică l-a cam ignorat până atunci, greșeală ce trebuia corectată imediat, pentru că, potrivit lui Ilie, „ticălosul acesta trebuie să fie odată pus la punct”¹. Însă peste câțiva ani, când DIE va considera că „ticălosul” trebuie să fie contactat de un înalt ofițer, tocmai Ilie a fost cel însărcinat cu această misiune.

Să spunem de la bun început că Rațiu, când l-a întâlnit prima dată, nu a știut că va purta discuții cu un ofițer al DIE. El i-a fost introdus de către un informator al Securității, George Pop, amic al lui Rațiu de la Londra, un individ persuasiv, care a insistat că Ilie „a venit special de la București” pentru această întrevedere. Ion Rațiu a fost tentat să aibă acest dialog pentru că, pe de o parte, a crezut că i se potrivește rolul de intermediar dintre regimul de la București și cel de la Londra, iar, pe de altă parte, a considerat că merită să încerce influențarea politicii interne a României comuniste prin tot felul de solicitări prezentate ca monedă de schimb mesagerilor de la București. Securitatea însă nu avea decât obiectivul de a-l recruta în final sau măcar de a reuși să-i tempereze acțiunile potrivnice. Solicitățile lui Rațiu urmau să fie luate în considerare doar în măsura în care erau minimale și puteau duce la îndeplinirea misiunii ofițerului trimis peste hotare.

Întâlnirea a avut loc în 16 și 17 aprilie, la Hotel Intercontinental din Viena, loc propus de generalul DIE. Când s-au văzut pentru prima oară, Ilie nu a menționat că este șeful serviciului de dezinformare al DIE, nici măcar că este ofițer, ci „ministru consilier la președinția guvernului și lucrează direct sub Maurer și Ceaușescu”, așa cum notează Rațiu în jurnal, în timp ce în documentele Securității pregătitoare misiunii se menționează că acoperirea lui Ilie a fost de consilier diplomatic. Din jurnal aflăm și cum

¹ ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 771, vol. 1, f. 213.

și-a schițat planul în drum spre Viena, o adevărată suită de propuneri pe care intenționa să le aducă în discuție:

E duminică dimineața, 16 aprilie 1972. Sunt în avion, destinația Viena. Trebuie să mă întâlnesc cu Gicu Pop – la sugestia lui și după un schimb de mesaje prin telex. Nu știu dacă va aduce un aport luptei noastre naționale. Dar nu e exclus. Deci trebuie să încerc. Dacă însă cei de la București doresc, într-adevăr, să contribuie la dezvoltarea istorică a poporului nostru, atunci voi face ce voi putea. Dar numai din culise. Un lucru e sigur, ca să ajungem aici ne-au trebuit mulți ani de muncă discretă și mi-găloasă. Și Gicu Pop a fost cel care a prestat servicii enorme în această direcție. El ia riscurile principale, în cazul în care conducătorii de astăzi n-au nicio intenție să transforme regimul lor în ceva mai acceptabil pentru popor. Problemele pe care trebuie să le ridic sunt foarte simple: **1.** Se consideră ei singurii patrioți? **2.** Dacă nu, de ce nu lasă apariția altei echipe, în rezervă? **3.** De ce vor distrugea exilului? De ce au creat Asociația România? De ce seamănă zănie, mai ales prin Biserică?

Noi nu suntem convinși de patriotismul lor. Noi tot îi credem comuniști mai întâi, apoi români, în al doilea rând. Ca să ne convingă, trebuie: **a.** să ne dea material să demonstrăm politica de deznaționalizare urmată de ruși în Basarabia și Transnistria; **b.** să ne dea documente și date precise actuale în problema Transilvaniei; **c.** să dea drumul să iasă din țară unor elemente care ar putea fi utile luptei naționale; **d.** să pună la dispoziția noastră fonduri pentru lupta națională; **e.** să introducă reforme în țară, care să îmbunătățească soarta omului de rând: reformă agrară, cu introducerea proprietății particulare pentru țărani; reformă electorală, cu candidatura elementelor necomuniste; reformă vamală, cu intrarea liberă în țară a tuturor cadourilor; reforma legii cetățeniei.

Așadar, în acea dimineață de 16 aprilie 1972, la ora 11.00, cei doi s-au cunoscut în barul hotelului după ce Rațiu a sosit direct de la aeroport. George Pop, odată ce și-a îndeplinit sarcina, s-a retras

discret, potrivit consemnului, iar Rațiu și Ilie s-au mutat și ei în restaurant. „După vreo șase ore de discuții, în care timp am luat prânzul etc., mi-am dat seama că omul recunoștea tăria convingerilor și patriotismul meu. Poate mă înșel, dar nu cred”, afirmă Rațiu, care mai notează în jurnal că au petrecut împreună toată ziua, cina fiind luată la restaurantul Csardas Fürstin, unde „am ascultat muzică, prost executată, românească și am mâncat un fel de mititei ce n-aveau noimă deloc”.

Există două documente care descriu, din perspective diferite, modul cum s-au desfășurat lungile discuții dintre Ilie și Rațiu: raportul misiunii scris de ofițer și jurnalul politicianului. Din ele reies atât asemănările, cât și unele neconcordanțe. Pe acestea din urmă le-am putea pune pe seama tendinței fiecăruia de a se prezenta într-o lumină favorabilă. Dar, spre deosebire de Rațiu, care nu ascundea nimic și își pregătise o agendă politică sinceră și simplă, Ilie juca un rol. Etalându-și calitățile și încrederea în sine, trebuia să-i dovedească interlocutorului că este ceea ce afirma, un înalt funcționar guvernamental care nu a fost orbit de propaganda comunistă și care, fiind destul de umblat prin lume, înțelegea semnificația democrației liberale. În același timp, folosindu-și cu măsură argumentele, trebuia să-și atingă obiectivul misiunii: să-l determine pe Rațiu să creadă că regimul comunist român se schimbuse, că se transformase într-o societate deschisă, care preluase tezele social-democrației și că autoritățile nu îl mai priveau pe afaceristul englez de origine română drept un trădător, ci un patriot de care țara avea nevoie.

De altfel, acesta a fost și primul subiect abordat în cadru întâlnirii. Ion Rațiu a consemnat în jurnal cum i-a atras atenția, în debutul discuției, că „nu poate fi vorba de o schimbare de atitudine sau de opinie, din partea mea. Eu socotesc că ei, comuniștii, greșesc, că noi reprezentăm mai autentic aspirațiile națiunii decât ei. Singurul motiv pentru care am venit să-i vorbesc, i-am spus,

este dorința mea de a-i face să înțeleagă că e vorba de viitorul națiunii. Dacă ei se consideră drept singurii patrioți, atunci nici nu putem să stăm de vorbă”. În raport, gen. Ilie a confirmat poziția politicianului și a descris-o astfel:

De la început *Răducanu*¹ a ținut să declare că este ostil comunismului și că orice eventuală încercare de a-l atrage de partea acestei ideologii ar fi sortită eșecului. Am replicat pe un ton măsurat că nu-mi fac iluzii în această privință și că nu am astfel de intenții. Am înțeles însă că el își iubește totuși țara și că deasupra oricăror diferențe de concepție dintre el și noi, dorește să sprijine eforturile pe care poporul român le face în prezent pentru o viață mai bună, mai civilizată și pentru asigurarea independenței și suveranității sale naționale.

În plus, dovedindu-și dibăcia, la remarcă destul de vehementă a politicianului, Ilie a replicat într-un mod nimerit, afirmând că doar un activist conservator ar mai putea crede în acele zile că patriotismul nu poate fi asumat decât de comuniști:

Am ripostat prin a-i arăta că PCR numără în jurul a două milioane de membri, iar românii care au cu toții sentimentul patriotismului sunt circa 20 de milioane. Deci comuniștii români nu au făcut și nu vor face niciodată greșeala pe care el le-o impută, mai mult, noi recunoaștem și cinștim cum se cuvine activitatea și memoria unor oameni care, deși nu au fost comuniști, au fost totuși mari patrioți.

Remarcând că Rațiu „a fost puțin dezamăgit de această ripostă, dar s-a declarat mulțumit de cele auzite”, generalul DIE a continuat discuția de pe o poziție favorabilă, chiar dacă amândoi încă se tatonau. De exemplu, Ilie nu a scris în raport că i-a oferit

¹ În cele mai multe dintre documentele Securității, pentru Ion Rațiu s-a utilizat numele conspirativ *Tony* (*Toni*), însă uneori s-a recurs și la *Răducanu*, în funcție de ofițerii direcției care elabora documentele.

lui Rațiu unele detalii biografice, consemnate însă în jurnal de către interlocutorul său:

Mihai are 44 de ani, este mic de statură, cam bondoc, negricios și aproape chel. Mi-a adus aminte de Riță Precup. Același tip de față, teșită, ca și cum ai scos-o dintr-un preș. Vorbește ca Vișoianu. Foarte domol, inteligent, cu argumente bine construite. Îi și seamănă la culoarea pielii. Fiind copil din flori – ceea ce mi-a spus foarte curând după ce ne-am cunoscut –, n-ar fi exclus să aibă ceva sânge de țigan. E dobrogean. Foarte mândru de realizările lor acolo: „Pentru țărani din Dobrogea, comuniștii au inventat asfaltul și electricitatea. Înainte de venirea noastră, de așa ceva nici n-au auzit. Dar astăzi avem șosele asfaltate, de-a lungul și de-a latul Dobrogei. Ceea ce a costat bani grei.”

După frazele de început și după ce fiecare și-a precizat poziția, discuțiile au evoluat spre „fondul problemei”, cum afirma Ilie, care le-a consemnat cu mai multă precizie în raport decât a făcut-o Rațiu în jurnal, motiv să-l cităm de această dată pe ofițerul DIE:

Intrând în fondul problemei, *Răducanu* a spus că el și alți români din exil sunt gata să sprijine țara într-o serie de probleme majore, printre care contracararea acțiunilor iredentiste ale emigrației maghiare în problema Transilvaniei, susținerea drepturilor românești la integritatea teritorială, acțiuni de influență în favoarea României în cercurile guvernamentale și economice ale SUA și Marii Britanii etc.

Ca o recunoaștere a acestor servicii, *Răducanu* a pretins însă ca și guvernul nostru să facă unele concesii atât față de emigrație, cât și în politica sa internă, de natură, pretindea el, să ușureze situația poporului. Aceste concesii ar putea fi următoarele:

a). Să înceteze acțiunile RS România în direcția „penetrării și descompunerii exilului”. Drept asemenea acțiuni *Răducanu* a invocat recenta creare a *Asociației România*, menită, spunea el, „să convertească pe emigranți la comunism”, precum și încercările ce se fac de aducere a bisericilor românești din străinătate sub

obediința Patriarhiei române. În concepția lui *Răducanu*, „exilul” ar trebui să fie lăsat să acționeze ca un factor de opoziție a guvernului. După părerea lui, conducătorii, conducătorii țării ar trebui să accepte ideea că, în cazul unei eventuale răsturnări la scară mondială – chiar dacă aceasta este imprevizibilă la momentul de față –, exilul să poată oferi soluția alternativă la guvernarea comunistă. A exemplificat prin aceea că până și Antonescu a avut în timpul războiului asemenea preocupări, ceea ce pentru țară a constituit o șansă de supraviețuire.

b). Să se legisfeze acordarea unor suprafețe mai mari de pământ țăranilor, astfel încât aceștia să fie cointeresați în obținerea unor producții mai mari și să-și poată îmbunătăți existența.

c). Să se modifice legea electorală, fie astfel încât și în România să poată funcționa unele partide alături de PCR (ca în RP Polonă și în RD Germană), fie ca pe listele electorale să poată candida pentru un loc de deputat mai multe persoane (ca în RP Ungară).

d). Să fie modificate regulamentele vamale, astfel încât emigranții să poată trimite liber colete cu daruri și obiecte, inclusiv automobile, rudelor din țară, îmbunătățind astfel soarta acestora din urmă.

Discuțiile pe aceste probleme au fost îndelungate, cu reveniri și argumente pro și contra de ambele părți. Precizându-i că nu sunt autorizat nici să accept și nici să promit modificări ale legislației românești – aceasta fiind, ca în toate țările democratice, o prerogativă exclusivă a Marii Adunări Naționale –, i-am argumentat pe larg netemeinicia problemelor ridicate de el și faptul că lipsa lor de realism vădește necunoașterea adevăratei situații din țară.

Potrivit generalului DIE, convins că se întorsese victorios la București, el ar fi obținut sprijinul lui Ion Rațiu în lupta împotriva iredentismului și în efortul de dezvoltare a relațiilor româno-engleze, indicându-i în acest sens o căsuță poștală din București unde să-i telegrafieze dintr-o altă țară, ori de câte ori dorește să comunice ceva. Ilie urma să-i răspundă cu numele conspirativ *Iacob* pe adresa firmei din Londra, tot dintr-o terță țară. S-au creat

premisele unei relații ce trebuia să ducă la „continua sa apropiere față de noi”, credea Ilie, care, odată întors acasă, a înaintat o listă de propuneri aprobate de șeful DIE și al Securității:

Având în vedere importantele relații și posibilități materiale de care dispune și care ar putea fi fructificate pe linia promovării unor interese ale statului nostru, propunem următoarele măsuri pentru continuarea acțiunii:

a). Să-i transmitem prin *Sandu* o copie, adaptată, după materialul aprobat deja cu privire la minoritatea maghiară din România pentru a-l folosi împotriva acțiunilor iredentiste.

b). Să folosim angajamentul ce și l-a luat că va obține dovezi privind amestecul guvernului maghiar în acțiunile iredentiste, pentru a-l determina să ne furnizeze asemenea informații.

c). Să-l angrenăm pozitiv în unele probleme de influențare a cercurilor guvernamentale din SUA și Marea Britanie care îi sunt accesibile. Pentru aceasta, Serviciul „D” va pregăti tematici speciale, iar în prima etapă vor fi folosite materiale deja aprobate.

d). Prin colaboratorul *Safran*¹ al UM 0626² să încercăm antrenarea sa în unele operațiuni economice cu țara.

e). După o perioadă de timp necesară verificării prin fapte concrete a bunei sale credințe, să fie pus – sub o acoperire adecvată – în legătură cu un cadru din exterior al UM 0626 care să poată să se ocupe cu continuitate de folosirea sa eficientă.

f). Ca un semn de bunăvoință față de el, să se aprobe nepotului său viza de ieșire din țară pentru a-l putea vizita. Menționez că în cursul discuțiilor *Răducanu* a făcut mai multe aluzii la faptul că rudelor sale din țară nu li se aprobă efectuarea unor vizite în străinătate.

Deși a menționat cu satisfacție declarația lui Rațiu – „își dă seama de faptul că în condițiile actuale regimul comunist este

¹ Referire la Constantin Rădulescu, șeful Agenției Economice a României de la Londra, informator al Securității cu nume conspirativ *Safran*.

² Direcția de Informații Externe a Securității.

singura posibilitate reală de supraviețuire și progres pentru țară” –, generalul Mihai Ilie nu a avut curajul să recunoască în raport că fusese de acord cu afirmația lui Ion Rațiu, care ar fi spus că va veni o vreme când guvernul de la București nu va mai fi comunist: „e, poate, înțelept ca ei să permită o altă echipă, democratică, care să poată lua frâiele puterii dacă situația internațională s-ar schimba; mâine, poimâine, în 5, 10, sau 20 de ani, n-are importanță. A acceptat, oarecum, acest argument, dar i-a exclus pe legionari.”

A doua întâlnire – și ultima – între cei doi a avut loc în zilele de 28–29 septembrie 1972. Ilie a insistat pentru întrevvedere încă din iunie pe tot parcursul verii, trasând această sarcină lui George Pop, alias agentul *Sandu*. „Dar de ce să ne vedem? Ce vrea să-mi spună?” l-a întrebat Rațiu pe Pop, care i-a tot oferit argumente referitoare la importanța relației, unele menite să-i mângâie orgoliul. Discuțiile au durat 18 ore și s-au desfășurat tot la Viena. În jurnalul său, Rațiu a sistematizat concluziile în notițe, așa cum îi era stilul. Reiese că DIE continua să-l atragă cu obiective precum „apărarea integrității teritoriale”, asumate de întreaga națiune română, nu de regimul comunist:

Ce vrea el de la mine?

1) Să susțin dezvoltarea lor economică. Să mă încadrez în efortul lor de industrializare și să fac bani din toate astea. I-am spus că bate la o ușă nu închisă, ci încuiată. Au destui [oameni] care fac treaba asta. Constantin Drăgan, Flischman de la Paris, Jakober de la Londra, Herczeg și Bela. Toți fac bani de pe urma relațiilor economice dintre România și Occident. Pe mine nu mă interesează, deși eu aprob activitatea lor.

2) Să apărăm integritatea teritoriului românesc. „De acord”, i-am spus. Mi-a dat material inedit și recent asupra Transilvaniei, în ceea ce privește revendicările maghiare. I-am spus că voi scoate o broșură – nu imediat, ci la momentul oportun. Dar în următoarele 6–12 luni. I-am atras atenția că e mai urgent să scriem despre

Basarabia. Să ne dea material. Mi-a recomandat să ne abonăm la *Sovetskaia Moldaviia*. De acord, dar cine are timpul să o citească, în caractere cirilice, și să găsească articolele interesante? Ei, care au o organizație de stat la dispoziția lor, ei trebuie să o facă și să-mi trimită fotocopii cu ce e semnificativ. Bulgarii, îmi spune, vor Dobrogea întregă. Mai ales pentru că vor legătură directă cu rușii. Problema nu e încă foarte actuală, dar e bine să fim pregătiți și vor ieși la lumina zilei cu revendicările lor. Eu, i-am spus, socotesc că pierderea Cadrilaterului era, în ultima analiză, un act de justiție istorică. A fost de acord.

3) Să obțină procesul sticlei „flotante” de la Pilkington Brothers. Le-am explicat că Harry (lordul P.) e contra, dar că Alistair și David încă n-au o poziție clară. Vor să fie convinși că e bine. Ar fi cazul ca românii să-mi comunice care este puterea de consum internă și care este excedentul fabricii de sticlă flotantă pe care vor să o construiască. Apoi, *unde* vor să exporte? Pe urmă vom vedea.

Specializat în dezinformare, Ilie pare să-și fi indus în eroare colegii, pentru că în raportul scris și înaintat lui Ion Stănescu, șeful Securității și ministrul de interne, a descris întâlnirea în termeni care îl avantajau. A sugerat că întrevederea a avut loc „la cererea lui *Răducanu*”, nu la solicitarea lui repetată. Nu a menționat lipsa interesului lui Rațiu față de propunerile de afaceri avansate în numele regimului de la București, ci a afirmat că acesta s-a dovedit preocupat de subiect și, chiar dacă nu se va putea implica la vedere, „s-a angajat” să le susțină prin intermediari. De asemenea, Ilie nu ar fi declarat că bulgarii „vor Dobrogea întregă”, cum a notat Rațiu în jurnal, ci doar că „în ultimul timp se remarcă tendința unor istorici bulgari de a fundamenta apartenența la această țară a întregii provincii a Dobrogei, lucru ce ar trebui urmărit și combătut pe planul emigrației”.

Prin urmare, raportul generalului Mihai Ilie – de dimensiuni mai mari decât notițele lui Rațiu – a fost redactat de ofițerul de Securitate ca și când și-ar fi îndeplinit misiunea cu succes, ceea ce va

fi infirmat în viitorul apropiat. Ilie i-a propus lui Rațiu „ca în viitor să accepte să se întâlnească cu altă persoană, eventual chiar în Anglia” – se gândea la Vasile Tilincă, oficial, consilier și prim colaborator al ambasadorului României la Londra, în realitate, colonel DIE și șef al rezidenței –, idee acceptată, însă cu mari îndoieli. La final, Ilie a subliniat următoarea concluzie: „Apreciez că *Răducanu* s-a apropiat mult de noi și că s-a reușit asigurarea unei continuități a legăturii cu el. Chiar în situația că *Răducanu* menține opoziția față de regimul din țara noastră, legătura sa cu noi este de natură să neutralizeze posibilitatea ca el să devină autorul unor acțiuni periculoase împotriva României.”¹

Entuziasmul generalului Ilie a fost temperat la București. „Nu suntem convingși de buna lui intenție”, a notat unul din șefii săi pe marginea raportului din decembrie 1972, unde generalul solicita, printre altele, și aprobarea altei întrevederi care să aibă loc în primele luni ale lui 1973. Și această propunere a fost refuzată cu un „Nu”² apăsător, scris de aceeași mână neîncrezătoare.

În schimb, Vasile Tilincă nu a fost oprit să îl abordeze, iar Ion Rațiu l-a primit la biroul său pe 25 februarie 1973, întâlnire aranjată de același George Pop. „După ce l-am împins să concretizeze, mi-a dat mesajul: 1) Să nu-l mai atac pe șeful statului, pe Ceaușescu. 2) Să susțin inițiativele românești pentru comerț și legături cu Occidentul. 3) Să răspund la atacurile șovine ungurești, mai ales împotriva intereselor românești”, a scris Rațiu în jurnal, completând că „a avut diverse încercări de a mă cointeresa în ceea ce fac ei. Cu vapoarele, în primul rând. De ce nu lucrez cu ei; de ce nu construiesc vapoare în șantierele românești? De ce nu fac afaceri cu România?”.

Ion Rațiu i-a spus că Ceaușescu este vanitos și că „a sărit de pe șine” și că întotdeauna va răspunde la „atacurile șovine ungurești”,

¹ ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 771, vol. 4, f. 15–22.

² Idem, f. 25–29.

indiferent dacă folosește sau nu regimului politic de la București. „Vom face același lucru pentru Basarabia și Bucovina de Nord. Ceea ce Dvs. nu faceți”, a adăugat Ion Rațiu. În ceea ce privește legăturile comerciale cu România, a declarat că susține dezvoltarea relațiilor economice cu Occidentul, dar că nu îl interesează să se implice direct sau prin intermediari, după exemplul oferit de afaceriști precum Iosif Constantin Drăgan.

În telegrama expedită către București, Tilincă a recunoscut că propunerile de afaceri fuseseră respinse și a citat chiar afirmația lui Ion Rațiu, potrivit căreia, într-o astfel de situație, ar deveni „un dragon care nu mai are acces la nicio cavalerie din Vest”. A recunoscut, totodată, că interlocutorul „a avut o comportare corectă, amabilă”¹ și că au stabilit să se revadă. După ce au analizat raportul, ofițerii din Centrala DIE au considerat de această dată că Ion Rațiu este „accesibil și pare a se preta spre a fi atras pe o poziție loială țării noastre”². Prin urmare, întâlnirile cu Vasile Tilincă au continuat, însă într-un ritm lent, spre nemulțumirea ofițerului de Securitate care le-ar fi dorit mai dese, fiindcă îi spusese lui Rațiu că „ține mult să ne vedem regulat”.

Ultima dintre întrevederi pare să fi avut loc în iunie 1975, dar ele nu au dus la atingerea obiectivelor Securității. Ion Rațiu a criticat în continuare regimul Ceaușescu – „am transmis lui Răducanu un mesaj în care ne exprimăm surprinderea că, în pofida bunelor relații stabilite între noi, mai este posibil ca publicația sa să adopte asemenea poziții”³, se arată într-un raport al Securității din 1973 – și s-a încăpățânat să refuze oportunitățile de afaceri prezentate, păstrând, totodată, acest canal de comunicare deschis. Însă a mai făcut ceva, ceea ce Tilincă nu a știut niciodată, probabil:

¹ Idem, vol. 5, f. 196.

² Idem, f. 219.

³ ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 771, vol. 4, f. 90–93.

a informat MI5 de întâlnirile sale cu „un om simpatic”, inteligent și „cam șmecher”, după cum l-a descris în jurnalul său. Bunăoară, după primalor întrevedere, din 25 februarie 1973, Rațiu a menționat în jurnal că a vorbit la telefon cu John Monkton de la MI5 chiar a doua zi, fără să indice dacă Tilincă a fost unul dintre subiectele discutate. Dar, în notița din 4 decembrie 1974, a fost mai explicit: „Dau o masă celor doi indivizi de la contraspionaj [al MI5] care-și zic Ron Stanfield și Dim Widdy. [...] Le-am povestit toată legătura mea cu Vasilică Tilincă și că din nou caută să mă întâlnească.”¹ În plus, în iunie 1975, l-a descris drept „șeful securist la ambasada RSR”, ceea ce arată că știa prea bine ce hram poartă în realitate diplomatul român și că era conștient de jocul informativ în care se dorea a fi atras.

*

Vasile Tilincă și-a încheiat misiunea în vara lui 1976. La rândul ei, DIE a încetat să speră că îl putea recruta pe Ion Rațiu, realizând că este o misiune imposibilă, însă a mai trimis ofițeri acoperiți pentru a se întâlni cu el, așa cum a fost cazul lui Gheorghe Toader, care, începând cu sfârșitul lui 1980, a avut mai multe tentative de a-l convinge pe afaceristul de origine turdeană că nu trebuie să întrerupă combaterea activă a iredentismului maghiar.

De asemenea, DIE a continuat să trimită și informatori la Londra, mesageri ascunși sub diferite identități, care să-l abordeze cu aceleași propuneri: țara se dezvoltă miraculos și ar trebui să o viziteze pentru a vedea cu ochii lui toate aceste transformări, se pot pune la punct afaceri prospere cu regimul comunist de la București și ar trebui să se implice fără ezitare, integritatea teritorială a României este în pericol, iar exilații ar trebui să sprijine eforturile de a combate aceste acțiuni dușmănoase ale statelor vecine.

¹ În manuscris.